

№10(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 480 sahifa,
9-oktyabr, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №136361

MUNDARIJA

Informatika ta'limida gamifikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	10
Xalikov Akbar Tilovberdiyevich	
Terminologik kompetensiya bo'lajak shifokor kasbiy kompetentligining komponenti sifatida	14
Namazova Munavvar Oltibekovna	
Alisher Navoiy merosi asosida ota-onalarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish.....	17
Rashidov Javohir Akram o'g'li	
Negotiating Communicative Power and Social Hierarchy in English and Uzbek Literary Discourse: A Comparative Pragmalinguistic Study	22
Nodirabegim Xonturaeva	
STEM yondashuvi asosida o'quvchilarda robototexnika ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy-pedagogik jihatlarini	31
Nasimova Hikoyat Nosirovna	
O'quvchilarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	37
Po'latova Barno Raximjon qizi	
Ingliz va o'zbek o'rta asrlar adabiyotining shakllanishi va taraqqiyot omillari: qiyosiy-tipologik tahlil	41
Atanazarova Shoxida Baxramovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarni sel texnologiyasi asosida shakllantirishning metodik imkoniyatlari.....	47
Normurotova Aziza Karim qizi	
Tarjimonlik kompetensiyalarini rivojlantirish.....	52
Karayeva Karima Nabiyevena	
Ixtisoslik modullari asosida bo'lajak logopedlarning diagnostik-korreksion kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	57
Sarimsoqova Maftuna Obidjon qizi	
O'smir yoshdagi o'quvchilarda internet tobeligining psixologik omillari va uni bartaraf etish yo'llari	61
Toshpo'latova Nodira Xudjamurodovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning psixologik asoslari	65
Jumanova Nasiba Sherboyevna	
Kasbiy ta'limda "media va axborot savodxonligi" fanini o'qitishda o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari	69
Shomirzayev Baxtiyor Nazarovich	
O'quvchilarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	74
Po'latova Barno Raximjon qizi	
Blended-learning modeli asosida iqtisodiyot fanining o'quv samaradorligini oshirish va o'quv natijalarining sifatini baholash.....	78
Abdimurodova Luiza Abdimurod qizi	
Tpack modeli asosidagi mashqlar tizimi orqali talabalarning lingvokognitiv kompetensiyasini rivojlantirish...	85
Allamuratov G'ofur Ashurovich	
Periphrasis as a Mechanism of Secondary Nomination in English And Uzbek: a Comparative Linguo-Semantic Study	90
Fazilov Odil	
Fizika ta'limida STEAM yondashuvi asosida barqaror rivojlanish kompetensiyalarini shakllantirish.....	97
Omonova Sitara Zafar qizi	
Raqamli ta'lim muhitida generativ sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish orqali pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	102
Rizayeva Sanobar Davlataliyevna	

Oliy ta'lim professor-o'qituvchilarining kasbiy rivojlanish sinergetik ekotizimini adaptiv transformatsiyalash mexanizmlari.....	108
Supiyeva Buxolida Abduvaliyevna	
Rahbar kadrlarning boshqaruv kompetensiyalarini baholashda psixologik-intellektual o'yin texnologiyalaridan foydalanish	113
To'raxo'jayeva Ra'no Rustam qizi	
Matn bilan ishlashning zamonaviy texnologiyalari (10-sinf ona tili darslari misolida)	118
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Развитие познавательной активности учащихся 6 классов госпитальной школы в процессе самостоятельной работы по ботанике с использованием ИКТ	124
Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна, Рустамова Нозима Фазлиддиновна	
Развитие медиаменталитета студентов в условиях интеграции искусственного интеллекта и витатенных образовательных технологий: модель, методы и критерии оценки.....	130
Рустамова Нодира Рустамовна	
O'quvchilarning aqliy mehnat kompetensiyasini rivojlantirishda tafakkur operatsiyalarining o'rni	137
Eshmonov Moxirjon Baxtiyor o'g'li	
Yosh bokschilarni tezlik reaksiya dinamikasini rivojlantirish mexanizmlari	140
Malikzoda Abdulatif Abdubannon o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning ijtimoiy moslashuvini shakllantirishda pedagog-tarbiyachining roli	148
Rahmonqulova Xolida Bosimovna	
10–12 yoshli futbolchilarda aerobik chidamlilikni rivojlantirishda maxsus suzish mashqlari kompleksining ilmiy-metodik asoslari	152
Akromov Shoxrux Jamshid o'g'li	
Fikr tarbiyasiga oid nazariy yondashuvlar, konsepsiyalar va metodologik mexanizmlar	159
Ismoilova Gulrux Ulug'bekovna	
Milliy identiklikning nazariy-konseptual asoslari va jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy-falsafiy ahamiyati	163
Salimov Doniyor Musurmonovich	
Authentic Materials in Preschool English Teaching	169
Eshboeva Durdona Alisher qizi	
Elektron o'quv adabiyotlarni yaratish metodikasi.....	174
Adasheva Mavludaxon Umataliyevna	
Axborot-ta'lim resurslaridan foydalanishning zamonaviy metod va yondashuvlari: "resurs - metod - natija" modeli.....	180
Alijonova Shahnozaxon Kozimjon qizi, Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	
Ko'rishda nuqsoni bor shaxslar ijtimoiy integratsiyasining shaxsiylik omillari.....	184
Tohirova Mohigul Umir qizi	
Oliy ta'limda moslashuvchan ta'lim shakllari sharoitida kompetensiyaga asoslangan o'qitish metodikasini raqamli transformatsiya qilish modeli	190
Xojimurodova Muxlisa Fayzulla qizi	
Tayyorlov guruhidagi bolalarning atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatini shakllantirishning innovatsion texnologiyalari	195
Sirojiddinova Nilufar Qodirali qizi	
Bo'laklab integrallash formulasini muammoli ta'lim usulida o'rgatish metodikasi	200
Zaxriddinova Shaxlo Zahiriddin qizi, Arabova Jasmina Oybek qizi	
Maktab matematika kursida trigonometriyani o'qitishda vizuallashtirish va raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodik asoslari.....	205
Turg'unpo'latova Shahnoza Sarvarjon qizi, Adashev Jobir Kadirovich	
Internetdan samarali foydalanishga doir lokus nazoratni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	211
Abduraimova Farida Ilhomovna	
Neyropedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilarning o'quv-bilish qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	215
Abdixodirova Go'zal Erali qizi	

Dual ta'lim asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmi: tarkibiy qismlar va baholash mezonlari.....	220
<i>Akmalova Mohinur Zafar qizi</i>	
Fanlararo integratsiya vositasida bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarining kreativ-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish.....	224
<i>Asqarova Fayoz Jasur qizi</i>	
Ingliz tilini o'qitishda yozish ko'nikmalarini rivojlantirishning sun'iy intellekt imkoniyatlari asosidagi metodik yondashuvlari.....	228
<i>Axmedova Sarvinov Hikmatovna</i>	
O'smir yoshidagi qizlarning xulqi og'ishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar.....	232
<i>Erkinjonova Raximaxon Baxtiyor qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	237
<i>Jabborova Ro'za O'rinbayevna</i>	
Ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy faoliyatida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish.....	244
<i>Mahamatnabiyeva Barno Abduqodir qizi</i>	
O'zbekistonda sog'lom turmush tarzini ta'minlovchi ustuvor yo'nalishlar.....	250
<i>Sadikova Asila Baxtiyor qizi</i>	
Koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari va metodikasi.....	255
<i>Najimova Muxabbat Teshaboyevna</i>	
12–14 yoshli futbolchilarning jismoniy va psixologik holatini rivojlantirishda musobaqaoldi emotsional tayyorgarlikning ahamiyati.....	259
<i>Nazarov Rustam Nurali o'g'li</i>	
Darslarni tashkil etish mexanizmlarini takomillashtirish.....	263
<i>Shamsiyeva Inobat Qosimjonovna</i>	
Tayyorlov guruhi bolalarini ijodiy hikoya tuzishga o'rgatishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	268
<i>Egamberdiyeva Muqaddas Gupronqul qizi</i>	
Texnika oliy ta'lim tashkilotlarida obyektga yo'naltirilgan dasturlash fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	273
<i>Xodiyeva Shohsanam Baxtiyor qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda kreativ pedagogik muhitni tashkil etish orqali bolalarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish.....	280
<i>Kadirova Dildora Nadjatbekovna</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari.....	285
<i>Xamidova Malikaxon Oktamovna</i>	
Pedagogik improvizatsiya orqali nostandart ta'limiy vaziyatlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	291
<i>Yuldashev Azamatjon G'ayratbek o'g'li</i>	
Talabalarda akademik mobillikni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari.....	297
<i>Shermanova Diyora Shakarboyevna</i>	
Maktabgacha ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: pedagogik imkoniyatlar va ehtimoliy xavflar.....	301
<i>Abdullayeva Sarvinov Ulug'bek qizi</i>	
Mustaqil ta'limni tashkil qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish mazmuni.....	306
<i>Mamurova Dिल्фуza Islomovna</i>	
Maktabgacha ta'limda bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishning pedagogik asoslari.....	310
<i>Rustamova Mavluda Erkinovna, Sharafutdinova Durdona Akmelevna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyati.....	314
<i>Xamdamova Gulhayo Xoshimovna</i>	

Национально-ориентированная методика обучения русской грамматике учащихся-билинггов в условиях Узбекистана	318
Кадирова Зарина Фархатовна	
Взаимосвязь лингвистических знаний и педагогических технологий в обучении русскому языку иностранных студентов	326
Яллабоева Зарина Бобохон кизи	
Alyuminiy mavzusini o'qitishda interfaol metodlarning ahamiyati	330
Abdisattarova Elmira Abdijamilovna, Bazarbaeva Aysanem Baxadir qizi	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish (K. Otaniyozov ijodi misolida)	333
Ruzmetov Xayitboy Kaxramonovich	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar asosida o'quvchilarning ijodiy (kreativ) qobiliyatlarini rivojlantirish.....	337
Sharipova Zarnigor Zarif qizi	
Kasbiy ta'lim muassasalari rahbar xodimlarining boshqaruv va marketing kompetensiyalarini bevosita faoliyat jarayonida takomillashtirish metodikasi	342
Tursunova Shoxista Hayitboyevna	
Kasbiy ta'limda xalqaro ta'lim dasturlarini joriy etishning pedagogik va boshqaruv mexanizmlari	346
Urazbaeva Aziza Uktamovna	
Informatika darslarida yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetentligini rivojlantirish metodikasi	351
Xo'jamberdiyeva Dilfuza Ikramovna	
"Kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarining pedagogik mohiyati va ularning klassifikatsion xususiyatlari.....	354
Ergasheva Fazilat	
Shaxs, oila munosabatlarida rashkning jinsiy tafovutlanishi.....	359
Ummatova Sitora Shavkatulloyevna	
Fransuz va o'zbek tillaridagi fe'llarning monosemantik va polisemantik ifodalanishi	364
Bekmetova Munisa Karimbayevna	
Ilmiy-texnik atamalarni izohlashda kontekstning o'ri.....	370
Ruziyeva Gulnoz Temirqulovna	
Raqamlashtirish sharoitida adabiyot o'qitishni takomillashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar	374
Oymatova Nilufar Mirjamolovna	
Maktabgacha ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni erta aniqlash va korreksion-rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	377
Eshmaxmadova Aziza Xusniddinovna	
Refleksiv texnologiyalar vositasida akademik halollikni rivojlantirishning pedagogik tizimi va metodikasi	382
Obbosova Mukhtasarkhon Bakirali qizi	
O'zbek va turk tillarida ko'z/göz somatik leksemalarining semantik xususiyatlari va elektron lug'atda modellashtirish	386
Feruza Rahmatova, Rahmatova Feruza	
Bo'lajak tarbiyachilarning persepsiv kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	392
Murodova Farangis G'anisherovna	
Andragogik yondashuv asosida xotin-qizlarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish.....	399
Suyunova Oysanam Orif qizi	
Zamonaviy yoshlarning psixik rivojlanishida ijtimoiy tarmoqlarning ahamiyati	403
Asila Akbaraliyeva Tojiddinovna, Nazarova Sevinch	
Методика формирования цифровой педагогической компетентности будущих педагогов в проектировании воспитательной деятельности обучающихся	407
Г. Н. Бердыханова	
Developing Professional Vocabulary of Music Students in English Through Context-Based Learning.....	413
Akbarova Moxichexra Rifatillayevna	

Imkoniyati cheklangan yosh nayza uloqtiruvchilarning kuch kobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	419
Baxshullayeva Maloxat Baxtiyor qizi	
Tibbiyot xodimlarida kasbiy stressni erta aniqlashning klinik-psixologik mexanizmlari va psixoprofilaktika modelini takomillashtirish	424
Egamov Egamberdi Azimjon o'g'li	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari...	428
Karimov Inoyat Allamovich	
Raqamli ta'lim jarayonida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati	435
Komilova Zulxumor Xokimovna	
Oliy ta'limda hunarmandchilik va sun'iy intellekt texnologiyalari integratsiyasi asosida kreativ ta'lim muhitini shakllantirishning pedagogik asoslari.....	440
Mukumova Feruza Xudoyqulovna	
O'quvchilarda formativ baholash sharoitida cholg'u ijrochilikka oid kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishning shakl, metod va vositalari	445
Nazarova Sabrina Allaberdi qizi	
Masofaviy ta'lim texnologiyalari va LMS (Learning Management System) tushunchasi: Moodle, Google Classroom	451
Rabbimova Munisxon Mustafoyevna	
Muhandislik ta'limida abstrakt tafakkurni rivojlantirish muammosi va grafik dasturlash muhitlarining xorijiy tajribasi tahlili.....	456
Umarova Benazir Botirjon qizi	
Kombinatorik masalalarni algoritmlashtirishga o'rgatishda sun'iy intellekt asosidagi qo'llab-quvvatlash modeli: o'zbek manbalari tahlili va modelni asoslash	460
Valijonov Sarvarbek G'ofurjon o'g'li	
Oilaviy hayotning turli bosqichlarida kasbiy stress va emotsional regulyatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning nazariy-psixologik asoslari.....	464
Yarashova Sitara Yermamatovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda ilmiy-tadqiqotchilik tafakkurini rivojlantirishning pedagogik modelini takomillashtirish	470
Atabayeva Muxlisa Erkin qizi	
Oliy ta'lim talabalarida matematik muammolarni tadqiqiy tahlil qilish asosida ilmiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik-nazariy asoslari	474
Qayumova Barno Abdishukurovna	

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA O'QUVCHILARNING HUQUQIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Xamidova Malikaxon Oktamovna

CHDPU mustaqil izlanuvchisi

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti katta o'qituvchisi

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-5176-456X>

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari yoritiladi. Huquqiy madaniyat o'quvchining o'z huquq va majburiyatlarini anglashi, boshqa insonlarning huquqlarini hurmat qilishi, tenglik va adolat tamoyillariga muvofiq munosabat o'rnatishi hamda kundalik faoliyatida mas'uliyatli xulq-atvorni namoyon etishi bilan bog'liq yaxlit pedagogik tushuncha sifatida talqin qilinadi. Inklyuziv ta'lim muhitida ushbu madaniyatni rivojlantirish shaxsga yo'naltirilgan, insonparvarlik va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida ko'rib chiqiladi. O'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olish, kamsitishning oldini olish, ta'lim jarayonida teng ishtirokni ta'minlash va o'zaro hurmatga asoslangan muloqotni tashkil etishning pedagogik ahamiyati ochib beriladi. Huquqiy bilimlarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash, hamkorlikdagi faoliyat, muammoli vaziyatlar tahlili va refleksiyaning tarbiyaviy imkoniyatlari tavsiflanadi. Pedagog, oila va ta'lim muassasasi hamkorligi o'quvchilarning huquqiy ongini, qadriyatli munosabatini hamda huquqqa muvofiq xulq-atvorini rivojlantirishning muhim sharti sifatida asoslanadi. Maqola pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv muhitda huquqiy tarbiyani tashkil etishga tayyorlashga qaratilgan nazariy va metodik qarashlarni tizimlashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, huquqiy madaniyat, huquqiy tarbiya, huquqiy ong, teng huquqlilik, kamsitishning oldini olish, individual ta'lim ehtiyojlari, pedagogik hamkorlik, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv.

Abstract: This article explores the theoretical and pedagogical foundations of developing students' legal culture in inclusive education. Legal culture is understood as an integrated pedagogical concept associated with students' awareness of their rights and responsibilities, respect for the rights of others, the establishment of relationships based on equality and justice, and responsible behavior in everyday activities. Its development within an inclusive educational environment is examined through learner-centered, humanistic, and competency-based approaches. The article explains the pedagogical significance of addressing students' individual educational needs, preventing discrimination, ensuring equal participation in the educational process, and organizing communication based on mutual respect. It describes the educational potential of connecting legal knowledge with real-life situations, collaborative activities, problem situation analysis, and reflection. Cooperation among teachers, families, and educational institutions is substantiated as an essential condition for developing students' legal awareness, value-based attitudes toward law, and lawful behavior. The article contributes to systematizing theoretical and methodological perspectives aimed at preparing future teachers at pedagogical higher education institutions to organize legal education in inclusive settings.

Key words: inclusive education, legal culture, legal education, legal awareness, equal rights, prevention of discrimination, individual educational needs, pedagogical cooperation, learner-centered approach, competency-based approach.

Аннотация: В статье раскрываются теоретико-педагогические основы формирования правовой культуры учащихся в условиях инклюзивного образования. Правовая культура рассматривается как целостное педагогическое понятие, связанное с осознанием учащимся своих прав и обязанностей, уважением прав других людей, выстраиванием отношений в соответствии с принципами равенства и справедливости, а также проявлением ответственного поведения в повседневной деятельности. Развитие данной культуры в инклюзивной образовательной среде рассматривается на основе личностно ориентированного, гуманистического и компетентностного подходов. Раскрывается педагогическое значение учёта индивидуальных образовательных потребностей учащихся, предупреждения дискриминации, обеспечения равного участия в образовательном процессе и организации общения на основе взаимного уважения. Описываются воспитательные возможности связи правовых знаний с жизненными ситуациями, совместной деятельности, анализа проблемных ситуаций и рефлексии. Сотрудничество педагога, семьи и образовательного учреждения обосновывается как важное условие развития правового сознания учащихся, их ценностного отношения к праву и правомерного поведения. Статья направлена на систематизацию теоретических и методических положений, ориентированных на подготовку будущих учителей в педагогических высших учебных заведениях к организации правового воспитания в инклюзивной среде.

Ключевые слова: инклюзивное образование, правовая культура, правовое воспитание, правовое сознание, равноправие, предупреждение дискриминации, индивидуальные образовательные потребности, педагогическое сотрудничество, личностно ориентированный подход, компетентностный подход.

KIRISH

Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirish ta'limning tarbiyaviy vazifalari, inson qadrini e'zozlash va teng ishtirokni ta'minlash bilan uzviy bog'liqdir. Maktab muhiti o'quvchi uchun bilim egallash maskani bo'lishi bilan birga, o'z huquqlarini anglash, majburiyatlarini tushunish va boshqalarning manfaatlarini hurmat qilish tajribasini orttiradigan ijtimoiy makon hisoblanadi. Shu sababli huquqiy madaniyatni rivojlantirishni faqat huquqqa oid ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklash pedagogik jihatdan yetarli emas.

Huquqiy madaniyat bilim, qadriyat, munosabat va amaliy xulqning o'zaro uyg'unligini ifodalaydi. O'quvchi tenglik, adolat, mas'uliyat va inson sha'ni haqidagi tushunchalarni kundalik munosabatlarda qo'llay olganida huquqiy tarbiyaning mazmuni amaliy ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv sinfda esa mazkur jarayon turli imkoniyatlar, individual ehtiyojlar va muloqot xususiyatlariga ega bolalarning birgalikdagi faoliyati orqali kechadi. Bunday sharoit pedagogdan huquqiy tushunchalarni tushunarli, moslashtirilgan va hayotiy misollar asosida bayon qilishni talab etadi.

Inklyuzivlikning pedagogik mohiyati har bir o'quvchining ta'lim jarayoniga daxldorligini kuchaytirish, uning fikrini tinglash va ishtirokiga to'sqinlik qiluvchi omillarni kamaytirishda namoyon bo'ladi. Huquqiy madaniyat ushbu muhitda o'zaro hurmat, hamkorlik va nizolarni adolatli hal etish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Kamsituvchi munosabatlar, salbiy stereotiplar yoki o'quvchi imkoniyatlarini oldindan cheklovchi qarashlar esa huquqiy tarbiyaning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Demak, ta'lim mazmuni bilan kundalik pedagogik amaliyot o'rtasida izchillik zarur.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun ushbu masala bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi nuqtayi nazaridan ham ahamiyatlidir. O'qituvchi o'quvchilarga huquqiy bilim berish bilan birga, sinfdagi munosabatlarda adolatli qaror qabul qilish, individual ehtiyojlarni hisobga olish va barcha bolalarning qadrini hurmat qilish namunasini ko'rsatishi lozim. Buning uchun huquqiy tarbiyaning nazariy asoslarini inklyuziv pedagogika tamoyillari bilan bog'lab o'rganish talab etiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi nazariy yondashuvlar va pedagogik shartlarni tizimlashtirishdan iborat. Bunda huquqiy madaniyatning tarkibiy jihatlari, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarning imkoniyatlari, shuningdek, pedagog, oila va ta'lim muassasasi hamkorligining o'zni ko'rib chiqiladi. Masalaning shu tarzda qo'yilishi huquqiy tarbiyani alohida tadbirlar majmuasi sifatida emas, balki ta'lim jarayonining mazmuni va munosabatlariga singdirilgan uzluksiz pedagogik faoliyat sifatida tushunishga yordam beradi [1].

Ushbu faoliyatda o'quvchining yosh xususiyatlari, mavjud tajribasi va axborotni qabul qilish imkoniyatlari e'tiborga olinishi muhimdir. Huquqlarni tushuntirish, ularni amalda hurmat qilish va mas'uliyatli ishtirokni rag'batlantirish birgalikda tashkil etilgandagina huquqiy madaniyatni rivojlantirish uchun barqaror pedagogik asos yaratilishi mumkin bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirish masalasi maxsus pedagogika, huquqiy tarbiya va umumiy pedagogikaga oid adabiyotlarni o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqishni talab etadi. Shomahmudovaning maxsus va inklyuziv ta'limga bag'ishlangan qo'llanmasi xalqaro hamda milliy tajri-

balarni tushunish uchun muhim manbadir. Qaxarovaning monografiyasi esa individual imkoniyatlarni hisobga oluvchi ta'lim texnologiyalari va moslashtirilgan pedagogik vositalar masalasini yoritadi. Ushbu manbalar huquqiy tarbiyada teng ishtirok sharoitlarini belgilashga nazariy tayanch bo'la oladi^[2-3].

Huquqiy madaniyatning mazmunini tushuntirishda Tojixonov va Saidovning nazariy qarashlari, Odilqoriyevning davlat va huquqqa oid darsligi ahamiyatlidir. Satvoldiyevning o'quv qo'llanmasi huquqiy madaniyat bilan huquqiy tarbiyaning pedagogik aloqalarini ko'rib chiqishga imkon beradi. Karimovning huquqiy tarbiya metodikasiga oid manbasi mazkur tushunchalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalasiga yo'naltirilgan. Bu adabiyotlar huquqiy bilim, qadriyatli munosabat va mas'uliyatli xulq o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish uchun asos yaratadi^[4-5].

Po'latova va hammualliflarning maxsus pedagogika, Mo'minova va hammualliflarning maxsus psixologiya bo'yicha ishlari o'quvchilarning rivojlanish hamda muloqot xususiyatlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Mavlonova, Musurmonova va boshqa mualliflarning umumiy pedagogikaga oid darsliklari tarbiya maqsadi, mazmuni va metodlarini tizimlashtirishda muhimdir^[6-7].

Xoliqov hamda Azizxo'jayeva asarlari pedagogik mahorat va o'qituvchi munosabatining tarbiyaviy ahamiyatini tushunishga yordam beradi. Tolipov, Usmonboyeva, Yo'ldoshev, Usmonov, Ishmuhamedov va Yuldashvning ishlari faoliyatga asoslangan metodlarni tanlashga metodik tayanch beradi. Tolipovning do'stona muhitga oid qo'llanmasi hamkorlik masalasiga yaqin bo'lsa, Begimqulovning monografiyasi ta'limni axborotlashtirish jihatini to'ldiradi^[8-9].

Booth va Ainscowning asari inklyuziv madaniyat, siyosat va amaliyot uyg'unligini ko'rib chiqadi. Florian va Black-Hawkins tadqiqoti barcha o'quvchilarning ishtirokini kengaytiruvchi pedagogik yondashuvni yoritadi. Mazkur manbalarni birgalikda o'rganish huquqiy madaniyatni inklyuziv muhit bilan bog'lovchi model ishlab chiqishga imkon beradi. Uning amaliy samaradorligini esa alohida empirik tadqiqotlar orqali tekshirish zarur^[10-11].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola nazariy va metodologik yo'nalishda ishlab chiqilib, inklyuziv ta'lim hamda huquqiy tarbiya o'rtasidagi pedagogik aloqalarni tushuntirishga qaratiladi. Metodik yondashuv tushunchalar tahlili, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va pedagogik modellashtirishni birlashtiradi. Ushbu usullar huquqiy madaniyatning mazmunini aniqlashtirish, uning tarkibiy qismlarini ajratish hamda inklyuziv muhitga mos pedagogik shartlarni izchil tavsiflash imkonini beradi. Maqolada empirik tajriba natijalari yoki statistik ko'rsatkichlar keltirilmaydi^[12].

Tushunchalar tahlilida huquqiy madaniyat, huquqiy ong, huquqiy tarbiya, teng ishtirok va individual ta'lim ehtiyojlari mazmuni o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqiladi. Huquqiy madaniyatni tavsiflashda bilimga oid, qadriyatli va xulqiy jihatlar farqlanadi. Bilimga oid jihat huquq va majburiyatlarni tushunishni, qadriyatli jihat adolat hamda inson qadriga hurmatni, xulqiy jihat esa ushbu tushunchalarning amaliy munosabatlarda namoyon bo'lishini anglatadi. Bunday ajratish pedagogik vazifalarni aniq belgilashga xizmat qiladi.

Qiyosiy tahlil huquqiy tarbiyani tashkil etishda shaxsga yo'naltirilgan, insonparvarlik va kompetensiyaviy yondashuvlarning imkoniyatlarini solishtirish uchun qo'llanadi. Solishtirish mezonlari sifatida o'quvchining faolligi, individual ehtiyojlarning hisobga olinishi, huquqiy bilimlarning amaliy faoliyat bilan bog'lanishi va hamkorlikning o'rni belgilanadi. Yondashuvlar birini boshqasidan ustun qo'yish asosida emas, ularning o'zaro to'ldiruvchi pedagogik imkoniyatlarini aniqlash orqali tavsiflanadi^[13].

Tizimli yondashuv o'quvchi, pedagog, oila va ta'lim muassasasi munosabatlarini yaxlit tarbiyaviy jarayon sifatida ko'rib chiqishga asoslanadi. Bunda dars mazmuni, sinfdagi muloqot, hamkorlikdagi topshiriqlar va maktabdagi kundalik qoidalar o'rtasidagi uyg'unlik nazarda tutiladi. Pedagogik shartlar tushunarlilik, foydalanish imkoniyati, izchillik va teng ishtirok mezonlari orqali baholanadi. Shu mezonlar huquqiy tarbiyaning inklyuzivlik tamoyillariga muvofiqligini nazariy jihatdan aniqlashga yordam beradi.

Pedagogik modellashtirishda maqsad, mazmun, faoliyat shakllari va baholash mezonlari o'rtasidagi mantiqiy aloqalar belgilanadi. Modelning maqsadi o'quvchilarda huquqiy bilim, hurmatga asoslangan munosabat va mas'uliyatli xulqni rivojlantirish sifatida ifodalanadi. Faoliyat shakllari sifatida hayotiy vaziyatlarni muhokama qilish, rolli mashqlar, hamkorlikdagi topshiriqlar va refleksiv suhbatlar ko'rib chiqiladi. Ularni moslashtirishda o'quvchilarning yoshiga, muloqot usullariga va yordamga ehtiyojiga e'tibor qaratiladi.

Baholash mezonlari o'quvchining huquqiy vaziyatni tushuntirishi, boshqalarning fikrini tinglashi, adolatli yechim taklif qilishi va o'z harakatini asoslay olishi bilan bog'lanadi. Ushbu mezonlar nazariy taklif sifatida taqdim etiladi; ularning ishonchilligi amaliy tadqiqotda tekshirilishi lozim. Metodik chegaralar hisobga olinib, nazariy mulohazalar kuzatilgan natijalardan ajratiladi. Shu tariqa maqolaning metodlari keyingi empirik izlanishlar uchun tushunchaviy va pedagogik asos yaratishga yo'naltiriladi. Bunda har bir o'quvchining ishtiroki uning imkoniyatlariga mos shaklda baholanib, shaxsiy rivojlanish sur'ati alohida e'tiborga olinishi kerak^[14].

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil asosida inklyuziv ta'lim sharoitida huquqiy madaniyatni shakllantirishning mazmuni, pedagogik shartlari va baholash yo'nalishlari tizimlashtirildi. Taklif etilgan tuzilma huquqiy bilim, qadriyatli munosabat va amaliy xulqning o'zaro bog'liqligiga asoslanadi. Ushbu tarkibiy jihatlar birgalikda rivojlantirilishi lozim, chunki huquqlar haqidagi ma'lumotni bilish uning kundalik munosabatlarda hurmat qilinishini o'z-o'zidan ta'minlamaydi. Mazkur natijalar nazariy umumlashtirish bo'lib, tajribada tasdiqlangan samaradorlik ko'rsatkichlarini ifodalamaydi.

Bilimga oid tarkibiy jihat o'quvchining huquq va majburiyatlarni farqlashi, tenglik mazmunini tushunishi hamda oddiy huquqiy vaziyatlarni izohlashi orqali tavsiflandi. Qadriyatli jihat inson qadriga hurmat, adolatga intilish va boshqalarning ehtiyojlarini hisobga olish bilan bog'landi. Xulqiy jihat esa kelishilgan qoidalarga rioya qilish, nizolarda muloqotdan foydalanish, yordam so'rash va o'z fikrini boshqalarning huquqlarini hurmat qilgan holda bildirish orqali belgilandi ^[15].

Huquqiy tarbiyaning inklyuziv muhitga mosligi uchun mazmunning tushunarligi va faoliyatning barcha o'quvchilar uchun ochiqligi asosiy pedagogik shartlar sifatida ajratildi. Tushunchalarni sodda tilda izohlash, ko'rgazmali vositalardan foydalanish va javob berishning turli shakllarini taklif etish ishtirok imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bunda topshiriqning ifoda shaklini moslashtirish uning tarbiyaviy maqsadini saqlagan holda amalga oshirilishi zarur. O'quvchining ehtiyoji uning ishtirokini cheklash uchun asos sifatida qabul qilinmaydi.

O'qituvchining kundalik munosabati huquqiy tarbiyaning mazmunini mustahkamlovchi muhim omil sifatida tavsiflandi. Sinf qoidalarini o'quvchilar bilan muhokama qilish, qarorlarning sabablarini tushuntirish va turli fikrlarni tinglash adolat tajribasini tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oila bilan hamkorlik maktabda shakllantirilayotgan tushunchalar va uy sharoitidagi munosabatlarning uyg'unligini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik shart sifatida belgilandi ^[16].

Pedagogik modelda maqsad, mazmun, faoliyat va baholash o'rtasidagi izchillik ko'rsatildi. Huquqiy vaziyatlarni muhokama qilish bilimlarni aniqlashtirishga, rolli mashqlar munosabatlarni anglashga, hamkorlikdagi topshiriqlar esa mas'uliyatli ishtirokni mashq qilishga yo'naltirildi. Refleksiv suhbatlar o'quvchining o'z qarorini tushuntirishi va boshqa yechimlarni ko'rib chiqishi uchun vosita sifatida tavsiya etildi. Ushbu shakllarning qo'llanishi individual ehtiyojlarga mos pedagogik yordam bilan bog'landi.

Baholash uchun vaziyatni tushunish, o'z qarorini asoslash, boshqalarning fikriga hurmat bildirish va kelishilgan qoidalarga amal qilish mezonlari taklif etildi. Natijani talqin qilishda nutq ravonligini huquqiy tushunish bilan tenglashtirmaslik zarurligi ko'rsatildi. O'quvchi bilimni og'zaki, yozma, tasviriy yoki moslashtirilgan muloqot orqali ifodalashi mumkin. Shu asosda baholashning mazmuni tashqi ifoda tezligidan ko'ra tushunish va amaliy munosabatga qaratildi. Taklif etilgan mezonlar o'quvchilarni o'zaro taqqoslashdan ko'ra har bir bolaning individual rivojlanishini kuzatish va zarur pedagogik yordamni belgilashga xizmat qiladi ^[17].

Inklyuziv ta'limda huquqiy madaniyatni shakllantirishga doir nazariy mulohazalar ta'lim mazmuni va kundalik munosabatlarni birgalikda ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. O'quvchi darsda tenglik haqida bilim olib, sinf hayotida fikri e'tiborsiz qoldirilsa, huquqiy tushunchalar bilan shaxsiy tajriba o'rtasida nomuvofiqlik yuzaga keladi. Shuning uchun huquqiy tarbiyaning pedagogik qiymati tushuntirilayotgan qadriyatlarning o'qituvchi qarorlari, baholash amaliyoti va tengdoshlar muloqotida namoyon bo'lishiga bog'liq deb talqin qilinadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchining ehtiyojlari va tajribasini hisobga olish imkonini beradi. Biroq individual moslashtirish umumiy faoliyatdan ajratishga olib kelmasligi kerak. Masalan, topshiriqni bajarishda qo'shimcha vaqt yoki tasviriy javob shakli berilishi o'quvchining umumiy muhokamadagi ishtirokini qo'llab-quvvatlashi lozim. Tenglikni barcha bolalarga bir xil talab qo'yish sifatida tushunish ayrim o'quvchilarning imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu bois teng ishtirokni ta'minlash yordam shakllarining ehtiyojga muvofiqligini talab qiladi ^[18].

Kompetensiyaviy yondashuv huquqiy bilimni amaliy qarorlar bilan bog'lashga xizmat qiladi. Hayotiy vaziyatlarni muhokama qilishda o'quvchi o'z huquqini himoya qilish bilan boshqalarning huquqlarini hurmat qilish o'rtasidagi aloqani anglash imkoniga ega bo'ladi. Bunda vaziyatlar yoshga mos, tushunarli va o'quvchini noqulay tajribasini oshkor qilishga majburlamaydigan shaklda tanlanishi muhim. Rolli mashqlarni tashkil etishda ham bolalarga kamsituvchi yoki salbiy yorliqlar birlashtirilishiga yo'l qo'yilmasligi zarur ^[19].

Pedagogning kasbiy tayyorgarligi ushbu yondashuvlarni amalga oshirishning muhim shartidir. Bo'lajak o'qituvchilar uchun huquqiy tushunchalarni bilish, moslashtirilgan topshiriqlar tuzish va murakkab muloqot vaziyatlarini boshqarish ko'nikmalari o'zaro bog'liq holda rivojlantirilishi lozim. Pedagogik oliy ta'limdagi mashg'ulotlarda sinf vaziyatlarini tahlil qilish, qarorlarni asoslash va muqobil yechimlarni solishtirish ushbu tayyorgarlikni mazmunan boyitishi mumkin. Biroq bunday imkoniyatlarning samaradorligi amaliy tekshiruv orqali baholanishi kerak.

Oila bilan hamkorlikda tarbiyaviy talablarning izchilligi muhim bo'lsa-da, oilalarning qarashlari, resurslari va muloqot imkoniyatlari turlicha ekanini hisobga olish zarur. Hamkorlik ayblash yoki bir tomonlama ko'rsatma berish asosida emas, bolaning ishtirokini qo'llab-quvvatlovchi suhbat va kelishuv orqali tashkil etilishi maqsadga muvofiq. O'quvchining fikri ham ushbu jarayonda mustaqil ahamiyatga ega.

Taklif etilgan modelning cheklovi uning nazariy xususiyati bilan belgilanadi. Ajratilgan mezonlar huquqiy madaniyatning barcha ko'rinishlarini to'liq qamrab olmasligi mumkin. Keyingi tadqiqotlarda yosh guruhlar, turli ta'lim ehtiyojlari va sinf sharoitlari bo'yicha kuzatuvlar o'tkazish zarur. Natijalarni talqin qilishda o'quvchining tashqi faolligi bilan ichki tushunishini farqlash muhimdir. Shuningdek, pedagogik yordamning mavjudligi, muloqot vositalarining qulayligi va baholash sharoitlari hisobga olinsa, individual o'zgarishlarni yanada ehtiyotkor hamda asosli izohlash uchun imkoniyat paydo bo'ladi ^[20].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning huquqiy madaniyatini shakllantirish huquqiy bilimlarni o'zlashtirish, inson qadriga hurmatni rivojlantirish va mas'uliyatli xulqni qo'llab-quvvatlashni birlashtiruvchi pedagogik jarayondir. Uning mazmuni o'quvchining o'z huquqlarini anglashidan tashqari, boshqa insonlarning huquqlarini tan olish, majburiyatlarini tushunish va kundalik munosabatlarda adolat tamoyillariga amal qilishini ham qamrab oladi. Shu sababli huquqiy tarbiya ta'lim mazmuni, muloqot va amaliy faoliyatning uyg'unligiga asoslanishi lozim.

Nazariy tahlil huquqiy madaniyatning bilimga oid, qadriyatli va xulqiy jihatlarini o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqish imkonini berdi. Mazkur tarkibiy jihatlar pedagogik maqsadlarni belgilash hamda faoliyat shakllarini tanlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq ularning rivojlanishi faqat o'quvchining javoblari bilan baholanmasligi kerak. Huquqiy tushunchalarning tengdoshlar bilan hamkorlikda, kelishilgan qoidalarga munosabatda va nizoli vaziyatlarni hal etishda namoyon bo'lishi ham e'tiborga olinishi zarur.

Huquqiy tarbiyaning inklyuziv muhitdagi asosiy pedagogik shartlari sifatida mazmunning tushunariligi, teng ishtirok imkoniyati, individual ehtiyojlarga mos yordam va hurmatga asoslangan muloqot belgilandi. Topshiriqlarni moslashtirish o'quvchining umumiy faoliyatga qo'shilishini ta'minlashga qaratilishi lozim. Javob berish shakllarining xilma-xilligi esa bilimni ifodalashdagi to'siqlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Bunda nutq tezligi yoki tashqi faollik huquqiy tushunishning yagona belgisi sifatida qabul qilinmasligi muhimdir.

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda huquqiy tarbiya va inklyuziv pedagogika mazmunini bog'lash maqsadga muvofiqdir. Pedagogik vaziyatlar tahlili, roli mashqlar, hamkorlikdagi topshiriqlar va refleksiv suhbatlar orqali adolatli qaror qabul qilish hamda individual ehtiyojlarni hisobga olish ko'nikmalarini rivojlantirish tavsiya etiladi. O'qituvchining kundalik xatti-harakati, fikrlarni tinglashi va qarorlarini tushuntirishi huquqiy qadriyatlarning amaliy namunasini yaratadi. Shu bois kasbiy tayyorgarlikda pedagogning o'z munosabatlarini tahlil qilishiga ham e'tibor berilishi kerak.

Oila va ta'lim muassasasi hamkorligi o'quvchining huquqiy tajribasini izchil qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilishi zarur. Hamkorlik shakllarini tanlashda oilaning imkoniyatlari va bolaning fikri hisobga olinishi lozim. Kelishilgan tarbiyaviy yondashuvlar o'quvchining yordam so'rashi, o'z fikrini bildirish va boshqalarning manfaatlarini hurmat qilishini rag'batlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Maqolada taklif etilgan model hamda baholash mezonlari nazariy asosga ega bo'lib, ularning amaliy samaradorligi keyingi tadqiqotlarda tekshirilishi kerak. Bunday tadqiqotlarda turli yosh guruhlar, individual ta'lim ehtiyojlari va pedagogik sharoitlarni hisobga olish muhimdir. Huquqiy madaniyatni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishi har bir o'quvchining tushunishi, ishtiroki va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi izchil ta'lim muhitini yaratish bilan bog'liq. Bunday muhitda huquqlar haqidagi bilim kundalik tajriba bilan mustahkamlanib, o'zaro hurmat va mas'uliyat o'quvchilar hayotining qadriyatlariga aylanishi uchun zamin yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shomahmudova R. Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim: xalqaro va milliy tajribalar. Uslubiy qo'llanma. Toshkent: Chashma Print, 2011.
2. Qaxarova D. S. Inklyuziv ta'lim texnologiyasi. Monografiya. Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
3. Satvoldiyev F. A. Huquqiy madaniyat va huquqiy tarbiya asoslari. O'quv qo'llanma. Namangan: Namangan davlat universiteti, 2024.
4. Tojixonov U., Saidov A. Huquqiy madaniyat nazariyasi. Darslik. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 1998.
5. Odilqoriyev X. T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. Toshkent: Adolat, 2018.
6. Karimov O. Huquqiy tarbiya metodikasi. Toshkent: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, 2000.
7. Po'latova P. M., Nurmuxamedova L. Sh., Yakubjanova D. B. va boshqalar. Maxsus pedagogika. Darslik. Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.

8. Mo'minova L. R., Amirsaidova Sh. M., Mamarajabova Z. N. va boshqalar. Maxsus psixologiya. O'quv qo'llanma. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2013.
9. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Darslik. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
10. Musurmonova O., Ibragimov X., Jamoldinov O. Umumiy pedagogika. Darslik. I qism. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020.
11. Mavlonova R. A. va boshqalar. Umumiy pedagogika. Darslik. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
12. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.
13. Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
14. Tolipov O'. Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan, 2006.
15. Yo'ldoshev J. G', Usmonov S. A. Pedagogik texnologiya asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent: O'qituvchi, 2004.
16. Ishmuhamedov R. J., Yuldashev M. A. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Nihol, 2013.
17. Tolipova J. O. Pedagogik texnologiyalar – do'stona muhit yaratish omili. Toshkent: UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi, 2005.
18. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. Toshkent: Fan, 2011.
19. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Third edition. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2011.
20. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal. 2011. Vol. 37, No. 5. P. 813–828.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.